

Metropoolregio Rotterdam Den Haag: metropool in transitie

Input MRDH voor Agenda Stad

1. Inleiding

Agenda Stad zet de steden in de spotlights en dat is niet voor niets. De trek naar de steden is een wereldwijd fenomeen en illustreert dat grootstedelijke gebieden op dit moment de mondiale economische, culturele en sociale motoren zijn. Ook in Nederland concentreert de economische ontwikkeling zich in de stad – het grootstedelijk gebied van Amsterdam/Utrecht; Rotterdam/Den Haag en Eindhoven.

Maar het verhaal van de stad is niet alleen maar een *succes story*. Er zijn winnaars en verliezers. Wereldwijd nemen de verschillen toe: tussen arm en rijk binnen de steden, tussen stad en land, en tussen stedelijke regio's. Ook binnen de Nederlandse context is dat zichtbaar. In economisch opzicht heeft de regio Rotterdam/Den Haag de afgelopen decennia ondergepresteerd in vergelijking met Amsterdam/Utrecht en Eindhoven, ondanks een grote concentratie van gezichtsbepalende en mondiaal toonaangevende nationale (top-) sectoren en een sterke publieke kennisinfrastructuur. Dat heeft zich vertaald in een relatief lage werkgelegenheidsgroei en hoge werkloosheidscijfers.

Agenda Stad komt voor de metropoolregio Rotterdam Den Haag op een uitgelezen moment. Het grootstedelijk gebied van Rotterdam en Den Haag is zich op allerlei fronten juist nu aan het *resetten*: economisch, ecologisch, ruimtelijk, sociaal, bestuurlijk en organisatorisch. Deze reset is van betekenis voor de economie van de regio en die van Nederland als geheel en in het bijzonder voor de gezamenlijke ambitie om Nederland internationaal marktleider te laten zijn in de transitie naar een nieuwe, circulaire economie.

Dit position paper van de Metropoolregio Rotterdam Den Haag is een propositie voor de wijze waarop Agenda Stad kan helpen bij het realiseren van deze transitie en hoe we daar regionaal én nationaal de vruchten van kunnen plukken.

2. Metropoolregio Rotterdam Den Haag in transitie biedt kansen

Met 2,3 miljoen inwoners en een groot aandeel in het BNP en de nationale werkgelegenheid levert de MRDH een omvangrijke bijdrage aan de nationale economie. De (inter-)nationale economie ondergaat in rap tempo een structuurverandering en dat geldt in versterkte mate voor de economie in de MRDH. Hieronder wordt dat verder toegelicht. De veranderingen gaan snel en vragen om doorpakken. De uitdaging is om optimaal in te spelen op de veranderingen in de economie en daarvoor de noodzakelijke randvoorwaarden te bieden. Daar wordt op allerlei fronten in de MRDH hard aan gewerkt: van Rotterdam tot Den Haag, van steden als Delft, Zoetermeer en Schiedam tot de greenportgemeenten van Westland en Oostland, in samenwerking met omliggende steden als Leiden en Drechtsteden en met de provincie Zuid-Holland. Dat gebeurt in samenwerking met tal van stakeholders - particulier, privaat, publiek; overheden, stadmakers, instellingen en bedrijven.

De transitie die binnen de regio gaande is manifesteert zich op uiteenlopende, maar onderling verbonden terreinen: economisch, ecologisch, ruimtelijk, sociaal, bestuurlijk en organisatorisch. Deze integrale *reset* maakt de MRDH bij uitstek tot een grootstedelijke proeftuin en broedplaats voor de vraagstukken die op de nationale Agenda Stad centraal staan.

- *Economie*

Wereldwijd is de economie in transitie: door de opkomst van nieuwe technologieën als 3D printing, ICT en robotisering, door veranderende mondialiseringspatronen zoals reshoring, en door toenemende aandacht voor duurzaamheid in producten en productieprocessen. Deze trends zijn van fundamentele invloed op de economische verdienmodellen van beeldbepalende economische sectoren in de MRDH: het havenindustriële complex (chemie, energie, logistiek), de maritieme sector (scheepsbouw, offshore, deltasector), de food/greenport (tuinbouw, kassenbouw, levensmiddelentechnologie). Kansen voor vernieuwing van deze vaak grootschalige, buitenstedelijke sectoren liggen juist in de hernieuwde verbinding met de kenniseconomie van de steden: ICT, de creatieve sector, de nieuwe maakindustrie en zakelijke en consumentendiensten. Dat levert nieuwe productmarktcombinaties op waarmee nieuwe wereldmarkten worden aangeboden op het gebied van clean tech, medtech, safety & security. Daarmee is de MRDH bij uitstek een regio die bijdraagt aan het realiseren van de nationale potenties en ambities van Nederland als internationale hotspot voor de circulaire economie.
- *Ecologie*

De ecologische transitie heeft een sterke economische component en manifesteert zich in de MRDH op verschillende manieren. Zo is de MRDH een mondiale proeftuin voor klimaatbestendig bouwen en kustbescherming, in het (buitendijkse) stedelijk gebied in Rotterdam of de kustzone bij Den Haag. Daarnaast staan sectoren als logistiek, energie, chemie en de tuinbouw aan de vooravond van transitie naar grondstof- en energiearme economisch verdienmodellen. Die vragen om technologische doorbraken en grote investeringen. Denk aan de omzetting van een petrochemische naar een biochemische infrastructuur, hergebruik van CO₂ als grondstof in de tuinbouw, slimme energienetten waarbij industriële restwarmte wordt gebruikt in huishoudens of kassen en duurzaam transport van goederen. De voorwaarden om hier de ecologische en economische kansen van te benutten zijn volop aanwezig in de MRDH, met onder meer het grootste cleantech cluster van Nederland en met de verzamelde kennis van de TU Delft, Erasmus Universiteit Rotterdam, Universiteit Leiden en Universiteit Wageningen.
- *Ruimte*

De MRDH heeft ruimtelijk de afgelopen decennia een forse structuurverandering ondergaan, zowel regionaal als binnenstedelijk. Op regionale schaal zijn de stedelijke gebieden binnen de MRDH en in de aangrenzende regio's – letterlijk – naar elkaar toegegroeid en verbonden door bijvoorbeeld de RandstadRail. Zij vormen inmiddels één stedelijk systeem met een omvang van meer dan 3 miljoen inwoners. In de (binnen-)steden zijn tegelijkertijd grote transformatieopgaven gerealiseerd, waardoor sterk verdichtte, grootstedelijke *innovation districts* zijn ontstaan met een grote diversiteit aan functies (wonen, werken, broedplaatsen, cultuur, winkels, leisure etc). Uitdaging voor de komende periode is de verdere integratie hiervan tot één daily urban system. Daarmee kan de MRDH een belangrijke bijdrage leveren aan het versterken van de agglomeratiekracht van het Nederlandse steden netwerk als geheel en daarmee de positie van de Randstad in Europees en mondiaal perspectief.
- *Sociaal*

Op sociaal gebied zijn uiteenlopende bewegingen gaande. De stedelijke samenleving individualiseert, internationaliseert, flexibiliseert, digitaliseert en participeert. De verhoudingen tussen individuen, tussen verschillende groepen binnen de samenleving en tussen samenleving en overheid verandert continu, in verschillende richtingen en met verschillende snelheden.

Groepen burgers nemen en krijgen een grotere eigen verantwoordelijkheid en ontplooiën initiatieven op het gebied van de economie en sociaal ondernemerschap. In de zorg wordt steeds meer uitgegaan van zelfredzaamheid. Arbeidsmarkrelaties worden flexibeler, met een toename van zzp'ers tot gevolg. Maar niet iedereen vindt aansluiting op deze ontwikkelingen. De verschillen tussen groepen manifesteren zich zichtbaar in het stedelijk gebied. Dit kan ook gevolgen hebben voor de leefbaarheid van wijken. Partijen in de MRDH, de grote steden voorop, staan voor de opgave de stad hierop voor te bereiden en ontwikkelen hier aanpakken voor.

- **Bestuur en organisatie**

Ook bestuurlijk en organisatorisch heeft de regio een transformatie doorgemaakt. Enkele jaren geleden startte een bottom up proces van versterkte gemeentelijke samenwerking op regionale schaal. Op initiatief van Rotterdam en Den Haag hebben per 1 januari 2015 23 gemeenten hun krachten gebundeld vanuit de gezamenlijke ambitie om de economische kracht als metropoolregio te versterken. Dat doen de gemeenten binnen de gezamenlijkheid van de MRDH, uitgaande van de kwaliteiten van de deelnemende gemeenten, in wisselende coalities en met een sterk accent op het bundelen van gemeentelijke uitvoeringskracht naar regionale schaal. Ook in de omliggende regio's Leiden, Gouda en Drechtsteden worden slagen gemaakt in het vernieuwen en versterken van de regionale samenwerking. Parallel daaraan is bovendien samen met de provincie Zuid-Holland en de top van het bedrijfsleven en de kennis- en onderwijsinstellingen de Economische Programmaraad Zuidvleugel (EPZ) opgericht om de triple helix samenwerking in de regio een impuls te geven. En met de oprichting van InnovationQuarter (IQ) tot slot beschikt de regio nu over een krachtige regionale ontwikkelingsmaatschappij om innovatie, financiering en de internationale marketing van de regio te versterken.

3. Ambities Metropoolregio Rotterdam Den Haag

Vanuit de uitdagingen en kansen in de metropoolregio leveren de samenwerkende partijen binnen de MRDH een actieve bijdrage aan de nationale opgaven in Agenda Stad. Dat doen we langs verschillende sporen en in verschillende netwerken, illustratief voor de *multi-governance* aanpak waar Agenda Stad om vraagt: schakelen tussen lokaal, regionaal en bovenregionaal samenwerken in wisselende coalities tussen publiek, privaat en kennis.

- **Lokaal:** Rotterdam, Den Haag en andere gemeenten voeden Agenda Stad met acties, coalities en citydeals op de schaal van stad en wijk.
- **Bovenregionaal:** Bovenregionaal participeren de steden binnen de MRDH in trajecten als REOS en het Netwerk Kennissteden (o.a. Delft) en in G4/5 verband (position paper Keuze voor de Stad).
- **Regionaal:** de samenwerkende gemeenten leveren als MRDH hun bijdrage aan Agenda Stad vanuit de opgaven die vragen om een aanpak op de schaal van de grootstedelijke regio Rotterdam/Den Haag: bereikbaarheid en onderdelen van het economisch vestigingsklimaat.

Quick starts voor city deals

Agenda Stad leent zich zowel voor het agenderen van meer strategische vraagstukken op de langere termijn als voor trajecten die op korte termijn eerste resultaten kunnen opleveren, zogenaamde "quick starts". Aanvullend op de inbreng vanuit Rotterdam, Den Haag en de gemeenten in de MRDH die participeren in het Netwerk Kennissteden is de MRDH de komende periode voor wat betreft de tweede categorie in het bijzonder aanspreekbaar op verschillende onderwerpen. Ideeën voor concrete citydeals op deze onderwerpen zijn in voorbereiding. Hieronder een korte schets van de ambities van de Metropoolregio Rotterdam Den Haag ten aanzien van bereikbaarheid en het economisch vestigingsklimaat, waarbij tevens voorstellen worden gedaan voor een aantal quick starts.

3.1 Ambities economisch vestigingsklimaat

De 23 gemeenten in de MRDH hebben hun ambities om het economisch vestigingsklimaat te versterken opgetekend in een gezamenlijke agenda. Leidende ambitie is om de MRDH te ontwikkelen en te positioneren als innovatieve metropoolregio waar wordt gewerkt aan economische oplossingen voor vraagstukken waar grootstedelijke gebieden wereldwijd mee worden geconfronteerd. Met onder meer de haven, de greenport, het cluster van vrede en recht en drie toonaangevende universiteiten in de regio ligt het accent vooral op vraagstukken op het gebied van logistiek, energie, voedsel en veiligheid. Deze focus sluit aan op de sterke en kansrijke clusters in de regio: clean tech, food/greenport, medisch, safety & security en maritiem, met smart industry als verbindend element.

De hoofdambitie is vertaald in een vijftal specifieke ambities die de gewenste ontwikkelingsrichting van de Metropoolregio Rotterdam Den Haag moeten helpen realiseren:

- Agglomeratiekracht versterken. De inzet is er op gericht de regio meer als één geheel te laten functioneren door het fysieke, economische en mentale netwerk op de schaal van de MRDH te versterken. We willen de voordelen van het feit dat we een internationaal relatief kleine metropool met een meerkernige structuur zijn beter benutten ten behoeve van onze economische ontwikkeling.
- Netwerk van kennisintensieve bedrijvigheid en kenniswerkers versterken. De inzet is gericht versterking van het netwerk tussen bedrijven en kenniswerkers binnen de clusters en daartussen, om op die manier bij te dragen aan het versterken van cross-overs en diversificatie van de economische structuur.
- Kansen innovatieve maakindustrie benutten. De MRDH beschikt van oudsher over een sterke industriële en logistieke basis. Disruptieve technologieën op het gebied van ICT, 3D printing, robotica en nieuwe materialen hebben grote gevolgen voor de productie- en logistieke processen in de betreffende sectoren, inclusief de bouw. We willen de randvoorwaarden scheppen om de regiospecifieke kansen die daaruit voortvloeien te kunnen benutten.
- Ecologisering van de economie. De economische structuur in de MRDH is op onderdelen sterk energie- en grondstofintensief. De eindigheid van fossiele brandstoffen op lange termijn, maar ook de nu al veranderende consumentenvoorkeuren en de toenemende mogelijkheden voor energieopslag, energie-efficiency en hernieuwbare energie bieden specifieke economische kansen voor de MRDH-economie.
- Versterking voorzieningenaanbod. Het palet aan vestigingskwaliteiten in de MRDH is breed en divers, maar op onderdelen nog te versnipperd en onvoldoende geprofileerd. De ambitie is om de aanwezige kwaliteiten in de regio te verbinden en sterker in samenhang te positioneren en profileren. Daarbij hoort ook versterking van de betekenis van het groene gebied rondom de steden als vestigingsfactor.

Inzet

Om deze doelen te bereiken zijn zowel op generiek als regiospecifiek niveau acties vereist. In G4/5 verband is al een aantal generieke maatregelen geagendeerd. Hieronder wordt voor een aantal van deze generieke maatregelen een eerste aanzet gegeven voor een regionale in- en aanvulling vanuit

MRDH-perspectief, die met het Rijk en andere partners binnen en buiten de regio de komende periode verder uit kunnen worden gewerkt.

- Digitale infrastructuur: om de ambities op het gebied van nieuwe maakindustrie te realiseren is een optimale digitale infrastructuur noodzakelijk. Verschillende publiek en semipublieke partijen binnen de MRDH beschikken reeds over hoogwaardige digitale infrastructuur. En zoekrichting voor actie is de netwerken van deze partijen (o.a. HbR, RET, Stedin, Glazen Maas) te verbinden om op die manier het totale regionale netwerk een kwaliteitsimpuls te geven.
- Warmte- en energienetten: Partijen in de zuidelijke Randstad bereiden plannen voor een warmterotonde. Voor het Cluster West (stedelijk gebied van Rotterdam, Westland, Delft en Den Haag) wordt op dit moment concreet onderzocht hoe de aanleg en exploitatie van de rotonde kunnen worden georganiseerd. Vraagstukken die Agenda Stad kan helpen agenderen zijn o.a. gelegen rond Rijksbeleid op gebied van energie en een open warmte markt, ontwikkeling van financierings-instrumentarium en slimme aanleg van warmtenetten door mee te liften met aanleg en onderhoud van bestaande infrastructuur
- Financieringswijze systeeminstituten. Samen met o.a. de samenwerkende LDE universiteiten en de Universiteit van Wageningen werkt MRDH met partijen binnen en buiten de regio uit wat de wetenschappelijke systeeminstituten van de toekomst zijn, die kunnen meehelpen de gewenste en noodzakelijke economische transitie te realiseren.
- Investeringsprogramma Science Parks. Op nationale schaal wordt een nationale investeringsstrategie campussen van nationaal belang voorbereidt. MRDH en deelnemende gemeenten helpen dit proces te faciliteren voor wat betreft de in deze regio gevestigde campussen van nationaal belang. De campussen van nationaal belang maken deel uit van een groter regionaal industrieel- en innovatie ecosysteem, waar ook kleinere campussen en “hotspots” voor praktijkgericht onderwijs en onderzoek deel van uitmaken. Regionaal wordt hiervoor een actie- en investeringsprogramma opgesteld (campusstrategie Zuidvleugel). Hierin wordt ook de regionale infrastructuur voor het optimaal laten renderen van de start-up initiatieven in de regio meegenomen.
- Internationale acquisitie. In MRDH verband wordt een regionaal profiel en brandingsstrategie voorbereid, op basis van de sterke merkenportfolio in de regio. Hiermee leveren de samenwerkende partijen binnen de MRDH een bijdrage aan een heldere propositie van Nederland – met de NFIA – ook om daarmee gerichtere acquisitie van challengers en internationaal talent mogelijk te maken.
- Next century skills en flexibilisering arbeidsmarkt- en onderwijsarrangementen. De komende periode ontwikkelt de MRDH een meer clustergewijze aanpak van het next century skills vraagstuk. Aanvullend op lopende acties van een breed scala aan partijen zal de bijdrage in MRDH verband zich primair richten op enerzijds de onderwijskant – zijn de onderwijscurricula voldoende toegesneden op toekomst – en anderzijds bewustwording van
- Nieuwe economische verdienmodellen. De economische transitie in de MRDH vraagt om het strategisch doordenken van de economische verdienmodellen van de komende decennia. Alle beeldbepalende sectoren in de MRDH staan voor die opgave. De hierboven genoemde acties liggen primair in de randvoorwaardelijke sfeer. Hoe de verdienmodellen zelf er uit gaan zien verdient echter aparte aandacht, omdat alleen op die manier de benodigde randvoorwaarden op maat kunnen worden gecreëerd. Dat vraagt om een gezamenlijke inspanning van Rijk, regionale

en lokale overheden, bedrijfsleven en wetenschap. Partijen binnen en rond de MRDH kunnen een aantal specifieke nieuwe verdienmodellen bij de kop pakken, bijvoorbeeld op het gebied van food/greenport, circulaire economie (energie, industrie, bouw, clean tech) en smart industry.

Quick Starts

Vanuit deze opgaven zien we de volgende acties die op korte termijn al tot afspraken en resultaten kunnen leiden:

- Warmterotonde/energieinfrastructuur/energie-efficiency
- Campusstrategie

3.2 Ambities bereikbaarheid

Connectiviteit is een belangrijke voorwaarde om de economische groei in de MRDH te faciliteren en mogelijk te maken. De Strategische Bereikbaarheidsagenda vormt de basis voor de aanpak in de MRDH. Verschillende schaalniveaus en modaliteiten zijn in beeld.

- *Internationaal*

Voor het behalen van een economische ambitie dienen internationale connectiviteit en internationale aantrekkingskracht in samenhang te worden bekeken. Daardoor wordt de agglomeratiekracht van de MRDH versterkt en kunnen innovatieve bedrijven en kenniswerkers aan worden getrokken en vastgehouden. Wat betreft connectiviteit liggen er opgaven in het verbeteren van de kwaliteit van internationale spoorverbindingen met name richting het Ruhrgebied via Eindhoven en Brussel/Londen, het versterken van de positie van Rotterdam The Hague airport als regionale zakenhub en het verbeteren van de toegankelijkheid van het OV voor internationale reizigers. Om de internationale aantrekkingskracht te versterken liggen er bereikbaarheidsopgaven op het gebied van de belangrijkste internationale toplocaties, geconcentreerd op de as Rotterdam – Delft – Den Haag – Leiden.

- *Regionaal*

De afgelopen jaren is een flinke slag geslagen in netwerkverbeteringen die bijdragen aan een sterkere regio. In uitvoering en op stapel zijnde maatregelen zoals de A4 Delft-Schiedam, de A13-16, Rotterdamsebaan en de Rijnlandroute versterken de relaties tussen de kernen. Ook wordt hard gewerkt aan het in samenhang ontwikkelen van OV op de schaal van de regio Rotterdam/Den Haag. De ombouw van de Zoetermeerlijn en de Hofpleinlijn naar de RandstadRail heeft de connectiviteit op de metropoolschaal aanzienlijk verbeterd. Met de koppeling van de Hoekse Lijn aan het metronet wordt de volgende stap gezet. De viersporigheid in Delft zal de backbone van het OV-systeem aanzienlijk versterken. En ook de investeringen in vernieuwing van de stations Rotterdam Centraal, Den Haag Centraal en Delft versterken de economische functie van het OV. De Zuidelijke Randstad is pilotregio in het traject “Netwerk NL: Toekomstbeeld OV” van Ministerie van I&M, NS en ProRail voor de doorontwikkeling en integratie van bestaande OV systemen op landsdelige schaal.

De ambitie voor de toekomst is dat de economische kerngebieden in de MRDH binnen een reistijd van 45 minuten bereikbaar zijn. Een kennisvraag is welke doelen en indicatoren gehanteerd moeten worden om de bijdrage van bereikbaarheid aan de agglomeratiekracht van de regio te optimaliseren. Daarbij is ook aandacht voor de juiste balans tussen het bereikbaar maken of houden van economische kerngebieden en het verhogen van de ruimtelijke kwaliteit, met name bij grotere regionale OV knooppunten. Vernieuwende aanpakken op het gebied van klantgericht mobiliteitsmanagement en het organiseren van de regionale mobiliteitsmarkt zijn kansrijk. De Verkeersonderneming en de Mobiliteitsmakelaar laten zien hoe dit kan werken. Innovatie

oplossingen zijn ook nodig om het regionale OV klantgericht én efficiënter te organiseren. Kennisontwikkeling hoe dit praktisch te organiseren is noodzakelijk. De MRDH wil daarin voorop lopen. Efficiëntie is daarbij in toenemende mate een aandachtspunt gezien de hoge kosten van exploitatie, beheer en onderhoud van de OV-systemen. Nieuwe (snellere) fietsconcepten en daarop aansluitende aanpassingen van het regionale (snel)fietsroutenet kunnen daarbij zorgen dat de fiets een krachtiger bijdrage kan leveren aan het versterken van agglomeratiekracht.

- *Lokaal*

(Ook) op lokale schaal experimenteren steden binnen de MRDH met vernieuwende aanpakken om de bereikbaarheid te verbeteren. De last mile binnen het stedelijk gebied is als onderdeel van een reis in kilometers een beperkt onderdeel, maar heeft in reistijd een significant aandeel. Hetzelfde geldt voor het meer landelijke gebied dat functioneel gerelateerd is aan de stad. Versoepelen van de last mile zorgt daarom voor een betere en betrouwbaarder reistijd van deur tot deur, en draagt zo bij aan benutten van de stedelijke agglomeratiekracht. We werken zowel aan klassiekere interventies als innovatieve oplossingen. Het versterken van de fietsverbindingen vanuit de grotere woongebieden binnen de MRDH naar de economische kerngebieden is hierbij een belangrijke element. Daarnaast is het benutten van de creativiteit van markt en samenleving een essentiële voorwaarde. De MRDH wil samen met de kennisinstellingen in de regio nieuwe oplossingen ontwikkelen en beproeven voor de last mile die kwaliteit bieden voor de reiziger en efficiënt te organiseren zijn. Van zelfrijdend vervoer en/of innovatieve vormen van vraaggestuurd collectief vervoer tot een slimmere rol voor de (speed-)e-bike. De MRDH is daarom onder andere partner in consortia in het SURF-programma van NWO/Platform 31.

Wij denken in het vervolgproces van Agenda Stad graag met het Rijk, andere stedelijke gebieden en partijen in de regio mee over deze vraagstukken en hoe deze te vertalen naar concrete city deals.

Quick Starts

Daarbij zien we de volgende acties die op korte termijn al tot afspraken en resultaten kunnen leiden:

- Doorontwikkelen van een samenhangend metropolitaan OV systeem
- Verbeteren van de internationale connectiviteit
- Klantgericht mobiliteitsmanagement/regionale mobiliteitsmarkt
- Slimmer organiseren van de last mile.

3.3 Regionale investeringsagenda

Bij de economische ambities van de MRDH hoort een investeringsopgave. De komende periode wordt benut om inzicht te krijgen in de publieke en private investeringen die in de regio op stapel staan, hoe deze elkaar kunnen versterken en welke extra investeringen nodig zijn om de regio te ontwikkelen tot een internationale topregio. De samenwerkende gemeenten binnen de MRDH, de omliggende regio's van Leiden en Drechtsteden, de provincie Zuid-Holland en de partijen verenigd in de EPZ (Economische Programmaraad Zuidvleugel) geven deze investeringsagenda de komende periode gezamenlijk vorm. In het kader van dat traject worden onder meer regionale investeringskaarten ontwikkeld en wordt een "roadmap next economy" opgesteld met noodzakelijke investeringsprojecten om op de lange termijn de economie en bereikbaarheid van de regio te versterken. Voor deze roadmap next economy wordt een traject voorbereid met de Amerikaanse econoom Jeremy Rifkin. De bevindingen die hieruit, in samenhang met de bevindingen uit onder meer de lopende OESO review van de regio, voeden niet alleen de regionale investeringsagenda maar kunnen ook worden ingezet bij de verdere uitwerking en concretisering van o.a. de citydeals in het kader van Agenda Stad.

Colofon

De Metropoolregio Rotterdam Den Haag is een gemeentelijk samenwerkingsverband van 23 gemeenten in de zuidelijke Randstad die samenwerken om de bereikbaarheid en het economisch vestigingsklimaat in de regio Rotterdam/Den Haag te versterken.

Status: concept

Redactieteam:

Luc Boot, Metropoolregio Rotterdam Den Haag
Lodewijk Lacroix, Metropoolregio Rotterdam Den Haag
Aldo Dorsman, gemeente Rotterdam
Ton van Gestel, gemeente Den Haag
Wilbert Hoondert, gemeente Delft

Meer informatie: l.boot@mrhdh.nl

Juni 2015